

วิเคราะห์คำตัดสินศาล : Analysis of Judicial Decision

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21262/2556 (การโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น)*

Supreme Court Judgement Number 21262/2556
(Transfer of Claims as Another Performance)

ปณณธร เชื้อนกแก้ว ** และศรัณย์ พิมพงาม ***
Pannathorn Khuankaew and Sarun Pimngam

บทคัดย่อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21262/2556 วินิจฉัยว่า การที่ลูกหนี้โอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมนั้น ยังไม่ทำให้หนี้เดิมระงับไปทันที ถ้ายังไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมา และเป็นกรณีที่ไม่มีข้อตกลงให้หนี้เดิมระงับทันที หากแต่การโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคหนึ่ง เมื่อเจ้าหนี้อยอมรับชำระหนี้ด้วยอย่างอื่นแล้ว หนี้ตามมูลหนี้เดิมย่อมต้องระงับสิ้นไป เจ้าหนี้ที่ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้ย่อมไม่สามารถกลับมาฟ้องร้องลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องได้ เพียงแต่ในกรณีที่สิทธิเรียกร้องที่มีการโอนเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นเกิดการรอนสิทธิ เจ้าหนี้ผู้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องสามารถกลับมาเรียกร้องให้ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้นั้นรับผิดชอบตามมาตรา 322

คำสำคัญ : การชำระหนี้, การชำระหนี้เป็นอย่างอื่น, โอนสิทธิเรียกร้อง

* วันที่รับบทความ (received) 24 กุมภาพันธ์ 2562, วันที่แก้ไขบทความ (revised) 19 มีนาคม 2562, วันที่ตอบรับบทความ (accepted) 19 มีนาคม 2562

** นิสิตชั้นปีที่ 3 คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*** น.บ. (เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เนติบัณฑิตไทย, ปัจจุบันเป็นนักวิชาการอิสระและที่ปรึกษาด้านการลงทุน

Abstract

The Supreme Court Judgment number 21262/2556 held, summarily, that when the debtor transfers the claim as another performance than that agreed upon to the creditor who accepts it, an obligation is not extinguished unless the debtor of the transferred claim performs his obligation, or having an agreement in the transfer or claim contract to release the debtor from his obligation. However, from the study, according to the section 321 paragraph 1, an obligation is extinguished if the creditor accepts in lieu of performance another performance than that agreed upon. Therefore, the creditor is not allowed to claim performance from the debtor who transfers the claim as another performance. On the other hand, according to the section 322, if a claim against a third person or any other right is given in lieu of performance, the debtor shall be liable for eviction in the same manner as a seller.

Keywords : Performance, Substitute performance, Transfer of claims

1. บทนำ

โดยปกติเมื่อเกิดหนี้ขึ้นมาโดยมูลหนี้ต่าง ๆ แล้ว ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้นั้น เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ หากแต่แม้จะเป็นหนี้กันอยู่อย่างไร ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ย่อมถือเป็นการชำระหนี้โดยชอบ¹ ทว่ากรณีในการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น โดยการโอนสิทธิเรียกร้องให้แก่เจ้าหนี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 21262/2556 วินิจฉัยไว้ว่า “...เมื่อขณะที่ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องเจ้าหนี้นี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้เป็นเงินจากผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 และจะได้รับชำระหนี้จริงก็ต่อเมื่อผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 แต่ละรายได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ ย่อมถือไม่ได้ว่าการที่เจ้าหนี้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่ 2 เป็นการที่เจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เป็นเงินตามที่ได้ตกลงกันไว้ เมื่อเจ้าหนี้นี้ยังไม่ได้รับชำระเงินจากผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 ตามหนังสือโอนสิทธิเรียกร้อง หนี้ที่เจ้าหนี้ขอรับชำระหนี้จึงมิได้ระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 ลูกหนี้ที่ 2 ยังคงผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จนครบถ้วน” จึงมีประเด็นกฎหมายที่น่าสนใจและสมควร

¹ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), พิมพ์ครั้งที่ 3 ปรับปรุงแก้ไขโดย มุนินทร์ พงศาปาน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 1001.

ศึกษาว่า การที่ลูกหนี้โอนสิทธิเรียกร้องดีใช้นี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมนั้น ถ้าเจ้าหนี้ยัง
ไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมา หนี้เดิมจะระงับลงหรือไม่ เพียงใด

2. หลักการเกี่ยวกับการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น

2.1 หลักเกณฑ์ในระบบกฎหมายไทย

เมื่อได้มีการก่อหนี้ขึ้นมาแล้วระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ การชำระหนี้ของลูกหนี้ที่จะเป็น
การชำระหนี้ที่ถูกต้องนั้นต้องเป็นการชำระหนี้ทั้งหมด และลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ตามที่
ตกลงกันให้แก่เจ้าหนี้ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 320² ด้วยเหตุนี้ ลูกหนี้จะชำระหนี้เป็น
อย่างอื่นแทนหนี้ที่ต้องชำระ หรือบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้ที่ไม่ตรงตามความผูกพันที่ลูกหนี้มี
ต่อเจ้าหนี้ไม่ได้³ หากแต่เจ้าหนี้จะยอมรับเอาการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นก็อาจจะทำได้ ซึ่งถือว่า
เป็นการชำระหนี้ที่ชอบ โดยอาศัยบทบัญญัติในมาตรา 321⁴

กรณีตามบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคหนึ่ง สามารถพบเห็นได้ในทางปฏิบัติ เช่น กรณี
ที่ลูกหนี้ยินดีที่จะเอาทรัพย์สินอย่างอื่นดีใช้นี้ให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อให้เป็นการชำระหนี้เสร็จสิ้นกันไป
และเจ้าหนี้ยอมรับเอาทรัพย์สินหรือสิทธิที่เขามาขอดีใช้นี้ให้ ถ้าทั้งสองฝ่ายเห็นประโยชน์ยินยอม
รับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ตามวัตถุแห่งหนี้แล้ว หนี้ก็จะเป็นอันได้ระงับสิ้นไป⁵
แต่หากเป็นการชำระหนี้แทนด้วยตราสารเปลี่ยนมือ มาตรา 321 วรรคสาม บัญญัติไว้เป็น
พิเศษว่า หนี้นั้นจะระงับสิ้นไปก็ต่อเมื่อตัวเงินหรือประทวนสินค่านั้นได้ใช้เงินแล้ว

ดังนั้น ในกรณีที่มีการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ซึ่งอาจ
เกิดขึ้นได้เมื่อลูกหนี้ตามมูลหนี้ที่หนึ่งได้ทำการโอนสิทธิเรียกร้องที่ตนมีต่อลูกหนี้ของตนให้แก่
เจ้าหนี้ตามมูลหนี้ที่หนึ่ง เพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ตามที่กำหนดไว้ใน
มูลหนี้ที่หนึ่งเดิม และการโอนสิทธิเรียกร้องดีใช้นี้ได้กระทำตามวิธีการโอนสิทธิเรียกร้องที่

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 320 “อันจะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียง
บางส่วน หรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่จะต้องชำระแก่เจ้าหนี้นั้น ท่านว่าหาอาจจะบังคับได้ไม่”

³ ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), พิมพ์ครั้งที่ 3
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 226.

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 “ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทน
การชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ ท่านว่าหนี้นั้นก็อันระงับสิ้นไป

ถ้าเพื่อที่จะทำให้พอแก่เจ้าหนี้นั้น ลูกหนี้รับภาระเป็นหนี้อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นใหม่ต่อเจ้าหนี้ไซ้
เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านมิให้สันนิษฐานว่าลูกหนี้ได้ก่อหนี้ขึ้นขึ้นแทนการชำระหนี้

ถ้าชำระหนี้ด้วยออก-ด้วยโอน-หรือด้วยสลักหลังตัวเงินหรือประทวนสินค้ำ ท่านว่าหนี้นั้นจะระงับ
สิ้นไปต่อเมื่อตัวเงินหรือประทวนสินค้ำนั้นได้ใช้เงินแล้ว”

⁵ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาค
จบบริบูรณ์), หน้า 1007-1008.

สมบูรณ์⁶ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 306 ถึงมาตรา 313 ทำให้ลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่โอนมานั้นจะต้องมาชำระหนี้กับผู้รับโอนเนื่องจากการโอนสิทธิเรียกร้องมีผลให้ผู้รับโอนเข้าสวมสิทธิของเจ้าหนี้เดิม⁷ (ซึ่งเจ้าหนี้เดิมก็คือลูกหนี้ที่นำสิทธิเรียกร้องมาตีใช้นี้) และเมื่อเป็นเช่นนั้น เข้าลักษณะเป็นการที่ลูกหนี้ได้ยินดีที่จะเอาสิทธิอย่างอื่นมาตีใช้นี้ให้แก่เจ้าหนี้ เพื่อให้เป็นการชำระหนี้เสร็จสิ้นกันไป และเจ้าหนี้ย่อมรับเอาสิทธิที่เรียกร้องที่ลูกหนี้ขอตีใช้นี้ไปแล้ว หนี้ก็จะเป็นอันได้ระงับสิ้นไป

ทว่าในมาตรา 322 นั้นได้กำหนดว่า⁸ หากเจ้าหนี้ยอมรับเอาทรัพย์สินหรือสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอกโดยการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่วัตถุแห่งหนี้ที่ตีใช้นี้เป็นทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินที่เอามาตีใช้นี้ก่อให้เกิดชำระครบพร้อมเสมอราคาไป หรือเกิดการรอนสิทธิในทรัพย์สินนั้นจากบุคคลภายนอก กฎหมายก็บัญญัติให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ เพื่อชำระครบพร้อมและเพื่อการรอนสิทธิทำนองเดียวกับผู้ขาย

ตัวอย่างเช่น หาก ข. ลูกหนี้ ได้นำรถยนต์คันหนึ่งตีใช้นี้เงินให้แก่ ก. เจ้าหนี้ของตน และ ก. ยอมรับ หนี้เงินระหว่าง ก. กับ ข. ย่อมระงับไปเนื่องจาก ก. เจ้าหนี้ได้ยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นจาก ข. ลูกหนี้แล้ว อย่างไรก็ตามหากมีกรณีปรากฏภายหลัง เช่น ก. ได้พบว่ารถยนต์ภายในรถคันดังกล่าวบกพร่อง ไม่สามารถใช้สอยได้ดังปกติซึ่งเป็นการที่ทรัพย์สินนั้นชำระครบพร้อมเสมอราคาไป หรือกรณีที่ ค. ผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถคันนั้นมาทวงรถคืนซึ่งเข้ากรณีเป็นการที่ทรัพย์สินนั้นเกิดการรอนสิทธิขึ้นจากบุคคลภายนอก หากปราศจากมาตรา 322 แล้ว ก. และ ข. ย่อมไม่มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกันอีก เนื่องจากหนี้เงินเดิมนั้นได้ระงับไปแล้ว ผลคือ ก. ย่อมไม่มีสิทธิเรียกร้องใด ๆ ต่อ ข. ได้อีกเลย และ ก. ต้องจำยอมรับทรัพย์สินที่บกพร่องนั้น หรือถูก ค. เจ้าของรถนั้นติดตามเอารถกลับคืนไป ดังนั้นมาตรา 322 จึงมีไว้เพื่อแก้ไขปัญหาดังว่า ซึ่งกรณีระหว่าง ก. กับ ข. นั้น ข. ผู้นำทรัพย์สินมาตีใช้นี้จะต้องรับผิดชอบ

⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 315/2494 วินิจฉัยว่า “เจ้าหนี้ยอมรับการโอนหนี้ที่ลูกหนี้ของตนเป็นเจ้าหนี้คนอื่นอยู่เป็นส่วนหนึ่งในการชำระหนี้แก่ตนแล้ว และลูกหนี้ได้แจ้งการโอนไปยังบุคคลภายนอกผู้เป็นลูกหนี้แล้ว อันเป็นการโอนที่ชั้ยบุคคลภายนอกได้ด้วย เช่นนี้ย่อมถือได้ว่าเจ้าหนี้ได้รับโอนหนี้ไปจากลูกหนี้เสร็จเด็ดขาดแล้ว เมื่อเจ้าหนี้ได้ใช้สิทธิฟ้องร้องบุคคลภายนอกผู้เป็นลูกหนี้แล้ว จะกลับมาฟ้องเรียกหนี้จำนวนนี้จากลูกหนี้ของตนอีกไม่ได้”

⁷ ดารารพร ธีระวัฒน์, กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), หน้า 176.

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 322 “ถ้าเอาทรัพย์สินก็ดี สิทธิเรียกร้องจากบุคคลภายนอกก็ดี หรือสิทธิอย่างอื่นก็ดี ให้แทนการชำระหนี้ ท่านว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ เพื่อชำระครบพร้อมและเพื่อการรอนสิทธิทำนองเดียวกับผู้ขาย”

เดียวกับผู้ขาย หากรถคันนั้นเกิดความชำรุดบกพร่องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 472⁹ ลักษณะของความรับผิดนั้น มิได้กำหนดไว้ว่าผู้ขายต้องรับผิดอย่างไร กรณีรับผิดจึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ธรรมดาในเรื่องสัญญาและหนี้ คือผู้ขายต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ขายซ่อมแซมหรือจ่ายค่าซ่อมแซมในทรัพย์สินนั้น เป็นต้น¹⁰ อย่างไรก็ตาม หากขณะส่งมอบรถนั้นเพื่อตีใช้หนี้ ความชำรุดบกพร่องได้เกิดขึ้นโดยประจักษ์และ ก. ก็ยังยอมรับไว้โดยมิได้อื้อเอื้อน กรณีนี้เข้าลักษณะข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายตามมาตรา 473¹¹

อย่างไรก็ดี มาตรา 322 ได้กำหนดไว้ว่า นอกจากการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เป็นอย่างอื่นด้วยทรัพย์สินแล้ว หากปรากฏว่าการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นโดยสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลภายนอกนั้นได้ชำรุดบกพร่องหรือเกิดการรอนสิทธิ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดต่อเจ้าหนี้ในทำนองเดียวกันกับผู้ขายเช่นกัน ซึ่งนักกฎหมายได้เสนอว่า การรับผิดในทำนองเดียวกันกับผู้ขายตามมาตรา 322 กับเรื่องของการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อตีใช้หนี้ นั้น การปรับใช้ลักษณะความรับผิดของลูกหนี้ “ทำนองเดียวกับผู้ขาย” มิได้ “เหมือน” กับความรับผิดของผู้ขายตามกฎหมายลักษณะซื้อขายเสียทีเดียว เนื่องจากความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธิในเรื่องซื้อขายนั้นจะเฉพาะกับทรัพย์สินที่มีรูปร่างเท่านั้นและการโอนสิทธิเรียกร้องมิใช่การโอนกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายลักษณะซื้อขาย¹²

ดังนั้น ในกรณีที่ลูกหนี้ในสิทธิเรียกร้องได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เดิมไป หรือเจ้าหนี้เดิมบอกกล่าวปลดหนี้ให้ลูกหนี้ในสิทธิเรียกร้องก่อนที่หนังสือบอกกล่าวของเจ้าหนี้ผู้ยอมรับชำระ

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติก็ตีประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาที่ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิด

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่”

¹⁰ ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้อ, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), หน้า 207-208.

¹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473 “ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อื้อเอื้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”

กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าข้อยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้ผู้ตีใช้หนี้ตามมาตรา 322 ประกอบกับมาตรา 473 นั้น จะยกอ้างได้แต่เพียงมาตรา 473 (1) และ (2) เท่านั้น เนื่องจากเป็นไปไม่ได้ที่ลูกหนี้จะตีใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ผ่านช่องทางการขายทอดตลาดได้

¹² ศนันทกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 234-237.

หนี้เป็นอย่างอื่นจะมาถึง ทำให้เจ้าหนี้ผู้ยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นไม่สามารถรับชำระหนี้ได้เต็มจำนวนสิทธิที่รับโอนมา กรณีดังกล่าวแท้จริงแล้วคือเรื่องการขาดตกบกพร่องของสิทธิในการชำระดอกเบี้ยหรือไม่ แต่ก็ควรตีความเป็นความชำระดอกเบี้ยแห่งสิทธิได้ เนื่องจากหากไม่ปรับใช้บทบัญญัติมาตรา 322 เช่นนี้อาจเกิดปัญหาทางกฎหมายที่ทำให้ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องใช้หนี้ไม่ได้รับความเป็นธรรม¹³

ในเรื่องการรอนสิทธิก็เช่นกัน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ตัวอย่างการรอนสิทธิในสิทธิเรียกร้องนั้น เช่น ข. ลูกหนี้ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องที่ตนมีต่อ ค. ให้ ก. เพื่อใช้หนี้ระหว่าง ข. กับ ก. หลังจากนั้น ก. ก็ได้ทำหนังสือบอกกล่าวไปยัง ค. ลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้องเพื่อขอรับชำระหนี้ แต่ก่อนหน้านั้น ข. ผู้โอนสิทธิเรียกร้อง ได้ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกในหนี้ไปให้ ง. ด้วย และ ง. ได้ทำหนังสือบอกกล่าวแก่ ค. ไปก่อนแล้ว ซึ่งตามมาตรา 307 ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องและส่งหนังสือไปยังลูกหนี้แห่งสิทธิได้ก่อนนั้นย่อมมีสิทธิดีกว่า กรณี ก. จึงไม่อาจเรียกร้องให้ ค. ชำระหนี้แก่ตนได้ จึงเป็นการรอนสิทธิในสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 322¹⁴

โดยสรุป เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายไทยเกี่ยวกับการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น หลักการสำคัญก็คือ **การยอมรับชำระหนี้ด้วยการโอนสิทธิเรียกร้องใช้หนี้ หนี้ตามมูลหนี้เดิมย่อมต้องระงับสิ้นไป** การที่เจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ตามวัตถุแห่งหนี้ย่อมส่งผลให้หนี้เดิมระงับสิ้นไป แม้ต่อมาได้เกิดการชำระดอกเบี้ยหรือการรอนสิทธิขึ้น ก็ไปปรับผัดกันตามกฎหมายในลักษณะของการรับผิดชอบฝ่ายผู้ขาย¹⁵ จะกลับไปบังคับกันโดยหนี้เดิมที่ระงับไปแล้วมิได้¹⁶ เจ้าหนี้ได้แต่ฟ้องบังคับเอาตามสิทธิเรียกร้องที่รับโอนมา¹⁷ เมื่อเจ้าหนี้ได้ยอมรับชำระหนี้ด้วยของแทนแล้วอันรวมถึงการโอนสิทธิเรียกร้องใช้หนี้ให้ หนี้เดิมย่อมเป็นอันระงับสิ้นไป¹⁸

¹³ เรื่องเดียวกัน

¹⁴ ดัดแปลงจากคำอธิบายของศาสตราจารย์ ดร. ศนันทกรณ์ โสติพิพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 237.

¹⁵ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2556), หน้า 488-489; ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 1015; ดาราพร ธีระวัฒน์, กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป, หน้า 214-215.

¹⁶ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 1015.

¹⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้, หน้า 488-489.

¹⁸ จิตติ ดิงศภัทัย และยล ธีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึงมาตรา 452 (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2503), หน้า 176; ดาราพร ธีระวัฒน์, กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป, หน้า 214-215; ศนันทกรณ์ โสติพิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้), หน้า 227.

2.2 หลักเกณฑ์ในระบบกฎหมายโรมัน เยอรมัน และญี่ปุ่น

โดยหลักตามกฎหมายโรมัน การชำระหนี้เป็นเงินและการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น (*datio in solutum*) การชำระหนี้ที่จะทำให้หนี้ระงับไปได้นั้นจะต้องชำระให้ถูกต้อง จะชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนอกเหนือจากที่ตกลงกันไว้ไม่ได้ เว้นแต่เจ้าหนี้จะยินยอมให้ลูกหนี้ชำระหนี้เป็นอย่างอื่นได้¹⁹ ทั้งนี้ ถ้าหากเจ้าหนี้ได้ตัดสินใจที่จะรับชำระหนี้ด้วยอย่างอื่นแทน ผลของการกระทำเช่นนี้ย่อมส่งผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้เช่นเดียวกับการชำระหนี้โดยปกติที่ต้องชำระตามมูลหนี้²⁰

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 321 และมาตรา 322 มีบทกฎหมายต่างประเทศในหลักแห่งมาตรานี้ คือประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน²¹ มาตรา 364 และมาตรา 365 ตามลำดับ²² โดยตัวบทบัญญัติมาตรา 364 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติในลักษณะคล้ายกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยว่า หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยอย่างอื่นแล้ว หนี้ย่อมเป็นอันระงับสิ้นไป²³ หลักเกณฑ์เช่นนี้คล้ายคลึงกับหลักเกณฑ์เรื่อง *datio in solutum* ในกฎหมายโรมัน²⁴ และหากทรัพย์สินหรือสิทธิที่นำมาชำระหนี้แทนนั้นเกิดการรอนสิทธิ มาตรา 365 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน กำหนดให้ลูกหนี้ยังคงจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้อยู่²⁵ ซึ่งจากบทบัญญัติทั้งสองมาตรานี้ ย่อมเห็นได้ว่า หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยอย่างอื่นแทน ลูกหนี้ย่อมเป็นอันหลุดพ้นจากหนี้ แต่ในกรณีที่ยอมรับชำระหนี้ด้วยสิทธิเรียกร้องแทน ลูกหนี้ยังจะต้องรับภาระหน้าที่เหมือนดังผู้ขาย ในกรณี

¹⁹ ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559), หน้า 154.

²⁰ Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 753.

²¹ บทบัญญัติภาษาอังกฤษของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อ้างอิงจาก Bundesministerium für Bildung und Forschung, *German Civil Code (BGB)* [online], accessed 25 February 2019. Available from https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html.

²² จิตติ ดิงศรัทีย และยล ชีรกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึง มาตรา 452*, หน้า 179-182.

²³ *German Civil Code (BGB)*, section 364 paragraph 1 (Acceptance in lieu of performance of contract) “The obligation expires if the obligee accepts, in lieu of performance of contract, performance other than that owed.”

²⁴ Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations*, p. 754.

²⁵ *German Civil Code (BGB)*, section 365. (Warranty in the case of performance in lieu of performance of contract) “If a thing, a claim against a third party or another right is given in lieu of performance of contract, the obligor must provide warranty for a legal defect or a material defect of the thing in the same manner as a seller.”

ที่เกิดการรอนสิทธิในสิทธิเรียกร้องที่นำมาชำระหนี้แทนแก่เจ้าหนี้²⁶ เช่นเดียวกับในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นซึ่งมีหลักเกณฑ์เรื่อง การชำระหนี้เป็นของแทน (substitute performance) โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 482 ว่า หากเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยของอื่นแทนผลทางกฎหมายเหมือนเช่นกับการชำระหนี้เป็นของปกติเดิมที่กำหนดไว้ในหนี้²⁷ นั่นคือหนี้นั้นเป็นอันเลิกไป²⁸

โดยสรุปจะเห็นหลักการทางกฎหมายที่สำคัญได้ว่า หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 321 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มีปรากฏตั้งแต่สมัยโรมัน และได้รับการบัญญัติเป็นกฎหมายไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันกับญี่ปุ่น²⁹ อันมีผลว่าหากเจ้าหนี้มีการยอมรับชำระหนี้ด้วยของแทนแล้ว ย่อมส่งผลให้หนี้นั้นระงับลง ซึ่งในกรณีที่ของแทนที่นำมาชำระหนี้เกิดปัญหา มาตรา 322 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย และมาตรา 365 ประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน กำหนดให้ลูกหนี้ยังจะต้องชำระหนี้ที่เหมือนดังผู้ขาย ในกรณีที่เกิดการรอนสิทธิในสิทธิเรียกร้องที่นำมาชำระหนี้แทนแก่เจ้าหนี้

ในหัวข้อต่อไปจะได้อธิบายถึงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21262/2556 ซึ่งมีการวินิจฉัยเกี่ยวกับหลักการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อใช้หนี้ อันมีลักษณะเป็นการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 321

²⁶ Ernest J. Schuster, *The Principle of German Civil Law* (Oxford: Clarendon Press, 1907), pp. 177-178.

²⁷ *Civil Code of Japan*, art. 482. “If an obligor, in lieu of the performance he/she originally incurred, provided any other type of performance with the acknowledgment of the obligee, such performance shall have the same effect as that of the original performance.” (บทบัญญัติภาษาอังกฤษ อ้างอิงจาก Japanese Law Translation, **Civil Code (Part I, Part II, and Part III)** [online], accessed 14 February 2019. Available from <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2057&vm=04&re=02>).

²⁸ J.E. de Becker, *The Principles and Practice of the Civil Code of Japan* (London: Butterworth & Co., Bell Yard, Temple Bar, 1921), p. 254.

²⁹ แม้กระทั่งในประมวลกฎหมายแพ่งของไต้หวัน ก็มีบทบัญญัติทำนองเดียวกันนี้บัญญัติไว้ในมาตรา 319 ว่า “ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้อื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงไว้แต่เดิม หนี้นั้นก็ดับสิ้นไป” (*Taiwan Civil Code*, art. 319. “If the creditor has accepted other prestation in lieu of the prestation originally agreed, the obligation is extinguished.” อ้างอิงบทบัญญัติจาก Ministry of Justice (法務部), **Taiwan Civil Code** [online], accessed 14 February 2019. Available from <http://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawAll.aspx?PCode=B0000001>).

3. คำพิพากษาฎีกาที่ 21262/2556

คดีนี้ ธนาคารซีทีแบงก์ เป็นโจทก์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) เจ้าหนี้บริษัท กริไทย ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด กับพวก เป็นจำเลย มีข้อกฎหมายแพ่งที่เกี่ยวข้องคือมาตรา 321 เรื่องการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น และมาตรา 233 เรื่องการโอนสิทธิเรียกร้อง

ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยในคดีนี้ว่า³⁰ “ลูกหนี้ที่ 2 โอนสิทธิเรียกร้องเงินที่ลูกหนี้ที่ 2 มีสิทธิจะได้รับตามสัญญารับเหมาก่อสร้างจากผู้ว่าจ้างให้แก่เจ้าหนี้ มีผลให้เจ้าหนี้ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องเข้ามาเป็นเจ้าหนี้แทนลูกหนี้ที่ 2 ผู้โอนสิทธิเรียกร้องและมีสิทธิบังคับชำระหนี้แก่ผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องได้โดยตรงในนามของตนเอง... ทั้งหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ที่ 2 มิได้มีข้อตกลงใดที่ให้นี้ที่ลูกหนี้ที่ 2 มีอยู่กับเจ้าหนี้ระงับลงบางส่วนหรือทั้งหมดในทันทีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้อง หากแต่มีข้อตกลงว่าหากมีความเสียหายใด ๆ เกิดขึ้นจากการรับโอนสิทธิเรียกร้องลูกหนี้ที่ 2 ยินยอมให้เจ้าหนี้เรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้เท่านั้น เมื่อขณะที่ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้เป็นเงินจากผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 และจะได้รับชำระหนี้จริงก็ต่อเมื่อผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 แต่ละรายได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ ย่อมถือไม่ได้ว่าการที่เจ้าหนี้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่ 2 เป็นการที่เจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เป็นเงินตามที่ได้ตกลงกันไว้ เมื่อเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระเงินจากผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 ตามหนังสือโอนสิทธิเรียกร้อง หนี้ที่เจ้าหนี้ขอรับชำระหนี้จึงมิได้ระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 ลูกหนี้ที่ 2 ยังคงผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จนครบถ้วน”

4. บทวิเคราะห์คำพิพากษาฎีกาที่ 21262/2556

จากการศึกษาคำพิพากษาฎีกาที่ 21262/2556 สามารถพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น แยกได้ดังต่อไปนี้

(ก) คดีนี้เป็นคดีในศาลฎีกาแผนกคดีล้มละลาย โดยลูกหนี้ที่ 2 เป็นหนี้เจ้าหนี้ในมูลหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินและสัญญาอื่น แต่ต่อมาได้ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องเงินตามสัญญารับเหมาก่อสร้างที่ลูกหนี้ที่ 2 มีสิทธิจะได้รับจากผู้ว่าจ้างจำนวน 3 รายให้แก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นการชำระหนี้ตามมูลหนี้สัญญาเดิมที่เป็นหนี้เจ้าหนี้อยู่ โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นว่า การที่เจ้าหนี้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้ที่ 2 มีสิทธิจะได้รับตามสัญญารับเหมาก่อสร้างจากผู้ว่าจ้างถือว่าเจ้าหนี้ได้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เป็นเงินตามที่ได้ตกลงกันไว้ และยอมทำให้หนี้ของเจ้าหนี้ระงับลง

³⁰ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2556 ตอนที่ 11 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา, หน้า 3343-3348.

(ข) ศาลฎีกาแผนกคดีล้มละลายวินิจฉัยว่า การที่ลูกหนี้ที่ 2 โอนสิทธิเรียกร้องเงินที่ลูกหนี้ที่ 2 มีสิทธิจะได้รับตามสัญญารับเหมาก่อสร้างจากผู้ว่าจ้างให้แก่เจ้าหนี้ นั้น มีผลให้เจ้าหนี้ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องเข้ามาเป็นเจ้าหนี้แทนลูกหนี้ที่ 2 ผู้โอนสิทธิเรียกร้องและมีสิทธิบังคับชำระหนี้แก่ผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องได้โดยตรงในนามของตนเอง

(ค) หากแต่ศาลฎีกาแผนกคดีล้มละลายเห็นว่า แม้จะมีการโอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวให้แก่เจ้าหนี้แล้ว แต่เจ้าหนี้จะได้รับเงินตามหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อนำมาชำระหนี้ของลูกหนี้ที่ 2 ได้หรือไม่และเพียงใดนั้น เป็นเรื่องที่เจ้าหนี้จะต้องไปดำเนินการเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ตามสัญญาที่ได้โอนสิทธิเรียกร้องมาต่อไป และเมื่อมิได้มีข้อตกลงใดที่แสดงให้เห็นว่า หนี้ที่ลูกหนี้ที่ 2 มีอยู่กับเจ้าหนี้ระงับลงบางส่วนหรือทั้งหมดในทันทีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้อง มีแต่เพียงข้อตกลงว่าหากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการรับโอนสิทธิเรียกร้องลูกหนี้ที่ 2 ยินยอมให้เจ้าหนี้เรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้เท่านั้น

(ง) ด้วยเหตุนี้ ศาลฎีกาแผนกคดีล้มละลายจึงเห็นว่า ขณะที่ทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องนั้นเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้เป็นเงินจากผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 ตามสัญญาที่ได้ทำการโอนสิทธิเรียกร้องมา และจะได้รับชำระหนี้จริงก็ต่อเมื่อผู้ว่าจ้างของลูกหนี้ที่ 2 แต่ละรายตามสัญญาที่ได้โอนสิทธิเรียกร้องมานั้นได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมถือไม่ได้ว่าการที่เจ้าหนี้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่ 2 นี้ เป็นการที่เจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้เป็นเงินตามที่ตกลงกันไว้ เมื่อเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ของสัญญาที่ได้โอนมาตามหนังสือโอนสิทธิเรียกร้อง หนี้ที่เจ้าหนี้ขอรับชำระหนี้จึงมิได้ระงับสิ้นไปตามมาตรา 321 ลูกหนี้ที่ 2 (ผู้โอนสิทธิเรียกร้อง) ยังคงผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จนครบถ้วน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาและประเด็นข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21262/2556 อย่างชัดเจนขึ้น โดยคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ทำให้เกิดประเด็นว่า การที่ลูกหนี้โอนสิทธิเรียกร้องดีใช้หนี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมนั้น ถ้าเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมา หนี้เดิมาก็ยังไม่ระงับ เว้นแต่สัญญาโอนสิทธิเรียกร้องดีใช้หนี้จะมีข้อตกลงให้หนี้เดิมาระงับทันที³¹

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่ลูกหนี้โอนสิทธิเรียกร้องดีใช้หนี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมนั้น แม้เจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมา หนี้เดิมาก็ระงับลงแล้ว โดยที่สัญญาโอนสิทธิเรียกร้องดีใช้หนี้ไม่จำเป็นต้องมีข้อตกลงให้หนี้เดิมาระงับทันทีแต่อย่างใด

³¹ จรัญ ภักดีธนากุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยผลและความระงับแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: กรุณสยามพับลิชชิ่ง, 2558), หน้า 203.

ด้วยเหตุผลประกอบที่ว่า

(1) การโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคหนึ่ง หลักกฎหมายในมาตรานี้ได้กำหนดไว้ว่า “ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น แทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป” บทบัญญัติใช้คำว่า “หนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป” แสดงว่าเมื่อเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยอย่างอื่นแล้ว ซึ่งในกรณีนี้คือการยอมรับชำระหนี้ด้วยการโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้ ผลทางกฎหมายย่อมเกิดขึ้นว่า หนี้ตามมูลหนี้เดิมย่อมต้องระงับสิ้นไป เมื่อระงับสิ้นไปแล้ว เจ้าหนี้ที่ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้ ย่อมไม่สามารถกลับมาฟ้องร้องลูกหนี้ได้ โดยผลของการได้รับโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้จะส่งผลให้เจ้าหนี้ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องเข้ามาเป็นเจ้าหนี้แทนลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้อง และมีสิทธิบังคับชำระหนี้แก่ลูกหนี้ (ของลูกหนี้ที่ได้โอนสิทธิเรียกร้องมา) ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องได้โดยตรงในนามของตนเอง เพียงแต่ในกรณีที่สิทธิเรียกร้องที่มีการโอนที่ใช้หนี้เพื่อเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นเกิดการรอนสิทธิ เจ้าหนี้ผู้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องย่อมสามารถกลับมาเรียกร้องให้ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้นั้นรับผิดชอบตามมาตรา 322 ได้

(2) ด้วยผลของบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคหนึ่ง ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้ ท่านว่าหนี้นั้นก็เป็นอันระงับสิ้นไป” ทำให้เมื่อเจ้าหนี้ได้ยอมรับชำระหนี้ด้วยสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้แล้ว หนี้เดิมย่อมเป็นอันระงับสิ้นไปโดยทันทีตามกฎหมาย โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีการตกลงใดๆ จะให้หนี้ระงับลงบางส่วนหรือทั้งหมดในทันทีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำหนังสือโอนสิทธิเรียกร้อง เพราะโดยผลของบทบัญญัติมาตรา 321 ทำให้หนี้เดิมนั้นเป็นอันระงับสิ้นไปทันที

(3) และด้วยผลของบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคหนึ่ง หนี้เดิมซึ่งได้มีการยอมรับชำระหนี้ด้วยการโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้แทนย่อมต้องระงับสิ้นไป ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องย่อมสิ้นความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ แม้เจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระเงินจากลูกหนี้ของสัญญาที่ได้โอนมาตามหนังสือโอนสิทธิเรียกร้องก็ตาม หลักเกณฑ์เรื่องจะต้องได้รับชำระเงินก่อนจึงจะทำให้หนี้ระงับนั้น มีเพียงมาตรา 321 วรรคสาม เท่านั้นที่กำหนดไว้ว่าการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นโดยเป็นการออก-โอน-หรือสลักหลังตัวเงินหรือประทวนสินค้า หนี้จะระงับสิ้นไปต่อเมื่อตัวเงินหรือประทวนสินค้านั้นได้ใช้เงินแล้ว ดังนั้น ด้วยหลักเกณฑ์ของบทบัญญัติกฎหมายและการใช้กฎหมายตามนิติวิธี หลักเกณฑ์รับเงินตามมาตรา 321 วรรคสาม นี้ย่อมไม่บังคับกับการโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้ซึ่งถือว่าเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา 321 วรรคหนึ่ง และการโอนสิทธิเรียกร้องที่ใช้หนี้ตามวรรคหนึ่งนี้ ย่อมทำให้หนี้เดิมระงับสิ้นไปทันที โดยไม่จำเป็นที่เจ้าหนี้จะต้องได้รับชำระเงินจากลูกหนี้ของสัญญาที่ได้โอนสิทธิเรียกร้องมาแต่อย่างใด

(4) หากยอมให้เจ้าหนี้กลับมาฟ้องร้องลูกหนี้เก่าได้อีกครั้ง ทั้ง ๆ ที่ตนได้รับการโอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมไปแล้ว ย่อมไม่เป็นธรรมแก่ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวให้ ซึ่งโดยปกติ การโอนสิทธิเรียกร้องดังกล่าวแทนการชำระหนี้เดิม มักจะมีการคิดลดมูลค่า หรือยอมโอนสิทธิให้เจ้าหนี้โดยลดราคาจากมูลค่าที่แท้จริงของสิทธิเรียกร้องนั้น เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้นจะได้พึงพอใจในการยอมรับชำระหนี้ด้วยของอื่นแทนสิ่งที่ตกลงในสัญญาไว้ อีกทั้งการให้เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เดิมได้และยังฟ้องร้องลูกหนี้ในสิทธิเรียกร้องที่โอนมาได้อีกทางหนึ่ง ย่อมทำให้เจ้าหนี้ได้เปรียบอย่างมาก สร้างความไม่เป็นธรรมแก่ลูกหนี้จนเกินควร ย่อมเป็นการไม่สมกับเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องนี้

(5) หากศาลตัดสินให้ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ยังคงมีความผูกพันในหนี้เดิมอยู่ ในขณะที่เจ้าหนี้ของลูกหนี้ก็ยังมีสิทธิเรียกร้องในการเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้จากสิทธิเรียกร้องที่ตนเองได้รับโอนมาอีกทีหนึ่ง กรณีดังกล่าวเป็นการที่เจ้าหนี้มีสายสัมพันธ์ทางหนี้ถึงสองสาย ถึงแม้ลูกหนี้เดิมจะยอมใช้นี้ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจนหมด เจ้าหนี้ก็ยังคงมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องใช้นี้ อีกทีหนึ่งด้วย ทว่าลูกหนี้เดิมกลับสูญเสียสิทธิเรียกร้องไปเนื่องจากตนได้โอนให้แก่เจ้าหนี้เพื่อตีใช้นี้ไปแล้ว กรณีจึงเป็นการไม่เป็นธรรม

ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ ผู้เขียนจึงเห็นแย้งกับคำพิพากษาดังกล่าวที่ว่าแม้ลูกหนี้จะตีใช้นี้ให้เจ้าหนี้ด้วยการโอนสิทธิเรียกร้อง ลูกหนี้ก็ยังคงมีความผูกพันอยู่จนกว่าเจ้าหนี้นั้นจะได้รับการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง และผู้เขียนยังเห็นว่า การที่ลูกหนี้โอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมนั้น แม้เจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมา หรือแม้สัญญาโอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ไม่มีข้อตกลงกำหนดให้หนี้เดิมระงับ แต่ด้วยผลของบทบัญญัติมาตรา 321 วรรคหนึ่ง ย่อมส่งผลให้หนี้เดิมระงับลงโดยทันที แม้อาจจะมีการโต้แย้งได้ว่าเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับความเป็นธรรมเนื่องจากหนี้ของตนยังไม่ได้รับชำระหนี้ กรณีนี้จะโทษลูกหนี้ไม่ได้ เนื่องจากเจ้าหนี้เองที่เป็นผู้ยอมรับการตีใช้นี้หรือการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้น จึงควรเป็นภาระของเจ้าหนี้ส่วนหนึ่งด้วยในการตรวจสอบสิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้ได้นำมาชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทน หากเจ้าหนี้ไม่สามารถเรียกร้องใด ๆ จากลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องได้ก็ถือว่าเป็นการยอมรับความเสี่ยงภัยของเจ้าหนี้เองที่ยอมระงับหนี้เดิมเพื่อไปรับชำระหนี้จากสิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้เสนอมา

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเห็นว่า การที่เจ้าหนี้ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องนั้น แม้มิได้รับการชำระหนี้ ก็ไม่ถือว่าเป็นกรณีที่มีการโอนสิทธิเรียกร้องที่รับโอนมานั้นชำระครบพร้อม หรือถูกรอนสิทธิจากบุคคลภายนอกตามมาตรา 322 อันเป็นเหตุให้ลูกหนี้เดิมที่ตีใช้นี้ต้องรับผิดชอบในทำนองเดียวกันกับผู้ขาย เนื่องจากความชำระครบพร้อมในสิทธินั้น เป็นกรณีของกระบวนการที่ขาดตกบกพร่องในตัวหนี้อันมีผลให้เจ้าหนี้นั้นได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ได้ไม่เต็มตามสิทธิที่กฎหมายให้ไว้ แต่จากกรณีปัญหานี้ ไม่ปรากฏว่าสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินของเจ้าหนี้จะเกิด

ความชำรุดบกพร่อง หากแต่เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ในสิทธิเรียกร้องนั้นมิได้ชำระเงินให้ เพราะพฤติการณ์ของลูกหนี้เอง นอกจากนี้ กรณียังมีใช้การรอนสิทธิ เมื่อไม่ปรากฏว่ามีบุคคลภายนอกเข้ามารบกวนการใช้สิทธิในการเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ของเจ้าหนี้

ด้วยเหตุนี้ ผลทางกฎหมายที่ควรจะเป็นของคำพิพากษานี้ตามหลักกฎหมายเรื่องการโอนสิทธิเรียกร้องเพื่อชำระหนี้เป็นอย่างอื่นก็คือ หนี้ของลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องเป็นอันระงับทันทีที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ได้ทำการโอนสิทธิเรียกร้องเป็นหนังสือเพื่อตีใช้นี้ตามมาตรา 321 วรรคหนึ่ง และเจ้าหนี้ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องต้องไปเรียกให้ลูกหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ตนรับโอนมานั้นเป็นผู้ชำระหนี้ให้ จะมาเรียกร้องการชำระหนี้จากลูกหนี้เดิมที่ทำการโอนสิทธิเรียกร้องมาเพื่อชำระหนี้เป็นอย่างอื่นมิได้ เพราะไม่มีมูลหนี้เดิมหลงเหลืออยู่แล้ว เนื่องจากมูลหนี้ดังกล่าวได้ระงับไปโดยผลของกฎหมาย

5. บทสรุป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 21262/2556 วินิจฉัยว่า การที่ลูกหนี้โอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมนั้น ยังไม่ทำให้หนี้เดิมระงับไปทันทีถ้ายังมิได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมา และเป็นกรณีที่ไม่มีข้อตกลงให้หนี้เดิมระงับทันที หากแต่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ให้เจ้าหนี้แทนการชำระหนี้เดิมแล้วมีความเห็นว่า เมื่อเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้ด้วยอย่างอื่นแล้ว อันรวมไปถึงการยอมรับชำระหนี้ด้วยการโอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ หนี้ตามมูลหนี้เดิมย่อมต้องระงับสิ้นไป และเมื่อหนี้ระงับสิ้นไปแล้ว เจ้าหนี้ที่ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้ย่อมไม่สามารถกลับมาฟ้องร้องลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องได้ และตนต้องไปใช้สิทธิเรียกร้องกับลูกหนี้ในสิทธิเรียกร้องที่ตนรับโอนมานั้นแทน มีเพียงกรณีที่สิทธิเรียกร้องที่มีการโอนตีใช้นี้เกิดการชำรุดบกพร่องหรือรอนสิทธิตามมาตรา 322 เท่านั้น เจ้าหนี้ผู้ได้รับโอนสิทธิเรียกร้องจึงสามารถกลับมาเรียกร้องให้ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องตีใช้นี้รับผิดตามมาตรา 322 ได้บนฐานการรับผิดอย่างผู้ขายตามที่กฎหมายกำหนด มิใช่ตามมูลแห่งหนี้เดิมที่ได้ระงับไปแล้วโดยผลของกฎหมาย อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาศาลฎีกานี้ อาจเป็นตัวอย่างการใช้และตีความกฎหมายของศาลเพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่คู่กรณีในคดีพิพาทให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ตามที่ประสงค์ ซึ่งทางแก้อื่นสำหรับกรณีนี้ เจ้าหนี้สามารถสร้างข้อตกลงเพิ่มเติมกับลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องมาเพื่อชำระหนี้เป็นอย่างอื่นกำกับไว้ด้วยว่า หากสิทธิเรียกร้องที่ได้รับโอนมานั้นมีเหตุให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับการชำระหนี้หรือมีการชำระหนี้ไม่ครบ ลูกหนี้ผู้โอนสิทธิเรียกร้องเพื่อชำระหนี้เป็นอย่างอื่นนั้นจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นดังกล่าวจากสิทธิเรียกร้องที่ได้โอนมาด้วย

บรรณานุกรม

- Ernest J. Schuster. The Principle of German Civil Law. Oxford: Clarendon Press, 1907.
- J.E. de Becker. The Principles and Practice of the Civil Code of Japan. London: Butterworth & Co., Bell Yard, Temple Bar, 1921.
- Reinhard Zimmermann. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- จริฎ ภัคดีธนากุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยผลและความระงับแห่งหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯ พับลิชชิ่ง, 2558.
- จิตติ ดิงศรัทธี และยล อีร์กุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึงมาตรา 452. กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2503.
- ดารารพร อธิระวัฒน์. กฎหมายหนี้: หลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.
- ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์). พิมพ์ครั้งที่ 3. ปรับปรุงแก้ไขโดย มุนินทร์ พงศาปาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560).
- ศนันท์กรณ โสติพิพันธุ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559.
- ศนันท์กรณ โสติพิพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.
- ศนันท์กรณ โสติพิพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ (ผลแห่งหนี้). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.
- โสภณ รัตนกร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2556.